

एकादशः पाठः

यो जानाति सः पण्डितः

प्र.1 एकपदेन उत्तरत (एक पद में उत्तर लिखिए)–

(क) शक्रस्य (ख) दुर्लभम् (ग) मृत्युञ्जयः (घ) मृत्युञ्जयः (ङ) कुम्भम् (च) मृत्युञ्जयः

प्र.2 मंजूषातः उचितम् उत्तरं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत (मंजूषा में से उचित उत्तर चुनकर रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए)–

(क) दुर्लभम् (ख) भोजनान्ते (ग) आदिः (घ) जानासि (ङ) वृक्षस्य (च) युद्धे (छ) अधर्मः

प्र.3 अधोलिखितेषु शब्देषु षष्ठी विभक्त्यां त्रिषु वचनेषु रूपाणि लिखत (निम्नलिखित पदों के षष्ठी विभक्ति के तीनों वचनों में रूप लिखिए)–

पुल्लिगम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
बालक	बालकस्य	बालकयोः	बालकानाम्
राम	रामस्य	रामयोः	रामानाम्
वृक्ष	वृक्षस्य	वृक्षयोः	वृक्षाणाम्
जयन्त	जयन्तस्य	जयन्तयोः	जयन्तानाम्
तत्	तस्य	तयोः	तेषाम्

स्त्रीलिङ्गम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
रमा	रमायाः	रमयोः	रमानाम्
बालिका	बालिकायाः	बालिकयोः	बालिकानाम्
लता	लतायाः	लतयोः	लतानाम्
नदी	नद्याः	नद्योः	नदीनाम्
देवी	देव्याः	देव्योः	देवीनाम्

नपुंसकलिङ्गम्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
तक्रम्	तक्रस्य	तक्रयोः	तक्राणाम्
पत्रम्	पत्रस्य	पत्रयोः	पत्राणाम्
पुस्तकम्	पुस्तकस्य	पुस्तकयोः	पुस्तकानाम्

फलम्	फलस्य	फलयोः	फलानाम्
गृहम्	गृहस्य	गृहयोः	गृहाणाम्

प्र.4 श्लोकान् पठित्वा हिंदी भाषयाम् अनुवादं कुर्वन्तु) श्लोकों को पढ़कर हिंदी भाषा में अनुवाद कीजिए)–

- (क) कुम्हार के घर में एक आधा क्या है ? (कुम्भ) । हस्तिनापुर में उसका दूसरा भाग (आधा) क्या है? (कर्ण) । दोनों को मिलाकर पूरा लंका में क्या है ? जो उत्तर जानता है, वह पण्डित है । (कुम्भकर्ण)
- (ख) वृक्ष के आगे के भाग में फल लगता है और फल के आगे के भाग में वृक्ष की भौंति पत्ते दिखते हैं अर्थात् जिसके नाम का पहला अक्षर 'अ' कार है और अन्तिम अक्षर 'स' कार है जो जानता है, वह पण्डित है । (अनानास)
- (ग) भोजन के अन्त में क्या पीना चाहिए ? – छाछ । निश्चित रूप से जयन्त किसका पुत्र है ? – इन्द्र का । भगवान विष्णु का स्थान स्वर्ग (मोक्ष) कैसा कहा गया है ? – दुर्लभ ।

प्र.5 निम्नलिखितान् शब्दान् तेषां अर्थैः सह मेलयत (निम्नलिखित शब्दों को उनके अर्थों के साथ मिलाइए)–

- (क) आदि – प्रथम, (ख) मम – मेरे, (ग) दृष्टम् – दिखता है, (घ) भूपानां – राजाओं को, (ङ) दीयताम् – दीजिए, (च) मिलित्वा – मिलकर, कुलालस्य – कुम्हार का

प्र.6 पंच वाक्यैः स्वपरिचयं संस्कृतभाषायां लिखन्तु (अपना परिचय पाँच वाक्यों में संस्कृत में लिखिए)–

- 1 मम नाम दिनेशः अस्ति । 2 मम पितुः नाम सुरेशः अस्ति ।
3 ममः मातुः नाम मोनिका अस्ति । 4 मम अग्रजस्य नाम वंशः अस्ति ।
5 मम अनुजायाः नाम वंशिका अस्ति ।

प्र.7 प्रदत्त चित्रं दृष्ट्वा श्लोकं लिखन्तु (चित्र देखकर श्लोक लिखिए)–

- (क) कुलालस्य गृहे ह्यर्धं तदर्थं हस्तिनापुरे ।
द्वयं मिलित्वा लङ्कायां यो जानाति स पण्डितः ॥
- (ख) न तस्यादिर्न तस्यान्तो मध्ये यस्तस्य तिष्ठति ।
तवाप्यस्ति ममाप्यस्ति यदि जानासि तद्वद ॥
- (ग) वृक्षस्याग्रे फलं दृष्टं फलाग्रे वृक्ष एव च ।
अकारादिं सकारान्तं यो जानाति स पण्डितः

- प्र.8 श्लोकांशान् मेलयत (श्लोकांशों का मिलान कीजिए)–
 (क) भोजनान्ते च किं पेयम् – 3 तक्रं शक्रस्य दुर्लभम्
 (ख) वृक्षस्याग्रे फलं दृष्टं – 5 फलाग्रे वृक्ष एव च
 (ग) किमच्छिति नरः काश्यां – 4 भूपानां को रणे हितः
 (घ) कुलालस्य गृहे ह्यर्थ – 1 तदर्थं हस्तिनापुरे
 (ङ) को वन्द्यः सर्वदेवानां – 2 दीयतामेकमुत्तरम्

- प्र.9 आम् अथवा न लिखत (हाँ अथवा न लिखिए)–
 (क) न (ख) न (ग) आम् (घ) आम् (ङ) न

- प्र.10 उचित हिंदी संस्कृतं च पदं चित्रस्य समक्षं लिखत (चित्र के समक्ष उचित हिंदी और संस्कृत पद लिखिए)–

- (क) तक्रम् – छाछ (ख) कुम्भकारः – कुम्हार (ग) नृपः – राजा